

FAGOPPGAVE

Den profesjonelle førskolelærer

Mobbing i barnehagen

Utarbeidet av:

Maria Therese Berg

Studium:

Førskolelærerutdanning, deltid, DEFU 2010, Lofoten

Innlevert:

Høst 2013

Sammendrag

Denne rapporten er et resultat av en undersøkelse gjennomført i forbindelse med min profesjonsoppgave med tittelen: "Den profesjonelle førskolelærer". Temaet i rapporten er: "Mobbing i barnehagen". Formålet med undersøkelsen er å belyse hva som forstås som mobbing blant barn i barnehagealder, og hva barnehagepersonalet kan gjøre for å forhindre at mobbing oppstår. Problemstillingen som er utgangspunktet for undersøkelsen er: "*Hvordan forstår førskolelærere "fenomenet mobbing", og hvordan forebygge mobbing i barnehagen?*".

Mobbing kan forstås som et sosialt fenomen (Rørnes, 2007), derfor ses forskningen og utsagnene fra informantene i lys av et sosiokulturelt, miljøorientert og humanøkologisk teoriperspektiv. Hovedfokuset i teoriperspektivet er på mobbeforskning blant skolebarn og barnehagebarn: Olweus (2000), Roland (2007) og Midtsand mfl. (2004), samt teori om barns utvikling, og teori om lek i en miljøorientert og antropologisk tilnærming. Det gis en forklaring på hva som ligger i begrepet sosial kompetanse, og "humanøkologisk modell" ses i lys av "Manifest mot mobbing 2011 – 2014". Forskningsmetoden (Dalland, 2012) som er brukt i undersøkelse, er kvalitativ med intervju som redskap. Det er tre førskolelærere fra forskjellige barnehager i kommunen som er intervjuet. Gjennom analyse og tolkning av informantenes utsagn, har jeg fått en forståelse av det er i lek at mobbingen gjerne oppstår, og hvor viktig det er med voksens intervensjon i leken (Lillemyr, 2002).

Det er viktig å få frem at det i rapporten brukes ulike begrep om "fenomenet mobbing" eller mobbefenomenet. Begrepene som anvendes er *mobbing*, *mobbebegrepet* og "*mobbeviruset*". *Mobbebegrepet* eller *mobbing* brukes for å forklare innholdet i "fenomenet mobbing". Mens "*mobbeviruset*" (Rørnes, 2007) viser til hvor vanskelig det er å bekjempe mobbingen på bakgrunn av at det ikke er en konkret gjenstand, men et fenomen. Et fenomen (Dalland, 2012) er opplevelser eller hendelser som observeres gjennom bruk av sansene. Det er ikke en konkret gjenstand, men noe som viser seg for oss, og som vi tolker og erkjenner ut fra hvordan vi opplever hendelsen.

Forord

Før jeg takker alle som har bidratt i undersøkelsen, og støttet meg gjennom skrivingen av rapporten, presenterer jeg et utsagn fra en av informantene:

”Mobbing er veldig forskjellig fra aldersgruppene. Det som i hvert fall vi voksne kanskje synes er typisk mobbing, er det som skjer i skolen. Det er den som blir mest tydelig for oss oppover i ungdomstrinnet. Men, det finnes mobbing i alle aldersgrupper”.

Jeg starter med å takke de tre informantene som har stilte opp til intervju, og viste stort engasjement for temaet mobbing i barnehagen. Dere har bidratt til at jeg har fått mer kunnskaper om ”fenomenet mobbing”, kjennskap til hva som kan forstås som mobbing blant barn i barnehagen, og hvilke tiltak som kan forhindre mobbing. Uten dere ville jeg ikke kunnet skrive rapporten. Tusen takk.

Takk til min veileder Sølvi Thuv, som har veiledet meg gjennom denne prosessen ved å stille åpne spørsmål og kommet med konstruktive tilbakemeldinger. Gjennom veiledning har du utfordret meg til å måtte ”tenke selv”.

Jeg vil også takke to av mine arbeidskollegaer. Den ene har lest korrektur underveis i skriveprosessen, mens den andre har oppmuntret og støttet meg fra jeg startet med undersøkelsen, til rapporten var ferdig skrevet. Jeg må også takke mine medstudenter på basisgruppen, som har holdt ut med meg gjennom studietiden. Dere betyr utrolig mye for meg.

Tilslutt må jeg takke min mann og mine tre barn, som de siste månedene har levd med en kone og mamma, som har vært tilstedeværende, men fraværende. De har måttet tåle at jeg har levd i min egen lille ”boble” gjennom hele forsknings- og skriveprosessen. Takk for at dere har vært tålmodige og godtatt min manglende tilstedeværelse.

Innhold

Sammendrag	1
Forord	2
1. Innledning – Valg av tema: Mobbing i barnehagen	5
1.1 Formål med oppgaven	5
1.2 Førforståelse	5
1.3 Om forebygging av mobbing – Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (KD, 2011) og heftet ”Barns trivsel – voksnes ansvar” (Udir, 2013)	6
1.4 Forekomst av mobbing i barnehagen.....	6
1.5 Presentasjon av problemstilling	7
2. Forskning og teori: ”Fenomenet mobbing”- Mobbing i barnehagen i et sosiokulturelt, miljøorientert og humanøkologisk teoriperspektiv	7
2.1 Forståelsen av innholdet i begrepet mobbing – Den rådende diskursen	7
2.2 Hvem er mobbere og mobbeoffer?	8
2.3 Selvet består av ”jeg” og ”meg”, rolletakning og de signifikante andre	9
2.4 Ulike former for mobbing – Indirekte mobbing med utestegning fra lek	9
2.5 Leken, en arena hvor mobbing kan oppstå? – teori om lek	10
2.6 Sosial kompetanse, en viktig faktor for å lykkes i et sosialt samspill	11
2.7 Humanøkologisk modell i lys av ”Manifest mot mobbing 2011-2014”	11
3.0 Metode.....	12
3.1 Valg av metode og metodekritikk	12
3.2 Etske overveielser.....	13
3.3 Prøveintervju, intervjuguide og datainnsamling.....	13
4.0 Analyse og drøfting: ”Det er små observasjoner jeg har sett i barnehagen”	14
4.1 Begrepet mobbing: ”Negative handlinger trenger ikke være mobbing”	15
4.2 Bekymringsfull adferd: ”Vi har jo noen unger som kan få skylden for noe de ikke har gjort”	17

4.3 Beskrivelse av mobbing: ”Det er kanskje ikke så mye ordbruk, mer ignorering og utestegning i lek”	19
4.4 Situasjoner hvor mobbing oppstår: ”Jeg observerer at det meste av plagingen og utestegningen foregår i frileken”	20
4.5 Forebygging av mobbing: ”Vi skal først og fremst jobbe forebyggende for å lære barna å bli sosialt kompetente”	22
5.0 Oppsummering og avslutning	24
5.1 Et større helhetsbilde	24
5.2 Hvordan informantene forstår ”fenomenet mobbing” blant barn i barnehagen	25
5.3 Hva informantene ser på som viktig for å forebygge mobbing	25
5.4 Forslag til veien videre – bevisstgjøring og observasjon av barn i rollelek	25
6.0 Litteraturliste	26
Vedlegg:	28
Vedlegg I – Invitasjonsbrev til barnehagene	28
Vedlegg II – Intervjuguide	29
Vedlegg III - Manifest mot mobbing i Nordland – kommunene som har signert	30
Vedlegg IV – Råmateriale	31

1. Innledning – Valg av tema: Mobbing i barnehagen

Temaet jeg har valgt i profesjonsoppgaven er ”Mobbing i barnehagen”. Det er et tema som engasjerer meg, og som jeg føler det har vært for lite fokus på under studietiden. Som profesjonell førskolelærer ønsker jeg å bli sterkere rustet til å kunne bevisstgjøre mobbefenomenets eksistens blant barn i barnehagealder, og dermed være med på å lede an refleksjoner og diskusjoner om temaet i både personal- og foreldregruppen i barnehagen. I undersøkelsen er jeg ute etter å få frem førskolelærernes beskrivelser av ”fenomenet mobbing” blant barn i barnehagen, og hvordan forebygge mobbing. Med forebygging mener jeg å forhindre. Jeg er ikke ute etter konkrete tiltaksprogrammer som blir brukt i barnehagen, men hva førskolelærerne tenker er viktig å fokusere på for å forhindre mobbing.

1.1 Formål med oppgaven

Hensikten med undersøkelsen er at jeg skal få et innblikk i hvordan det er å gå ut i barnehagen å forske på et selvvalgt tema og skrive en rapport på forskningen. Mitt håp er at jeg gjennom å undersøke temaet ”mobbing i barnehagen”, kan være med på å skape diskusjoner og refleksjoner rundt ”fenomenet mobbing” i barnehage- og studiesammenheng. Dette ved at rapporten blir publisert i *Brage* slik at andre studenter kan lese den, og at rapporten dermed bidrar til at temaet blir større vektlagt i barnehagelærerutdanningen. For min egen del, er formålet med undersøkelsen at jeg skal få kunnskap om ”fenomenet mobbing” blant barn i barnehagen, og hvilke tiltak som kan forebygge mobbing.

1.2 Førforståelse

Min oppfatning har vært at mobbing forekommer blant barn i skolealder, ikke blant barn i barnehagealder. Denne oppfatningen har endret seg etter at jeg under tredje studieår skrev en oppgave om temaet. Nå har jeg en forståelse av at mobbing også forekommer blant barn i barnehagealder. Likevel er jeg klar over at mobbefenomenet kan fremstå forskjellig og fortolkes ulikt fra person til person. Til daglig jobber jeg ved en barneskole hvor temaet ofte er oppe til diskusjon. Det som gjenspeiler seg i diskusjonene er at det er forskjellige tolkninger og oppfatninger på ”fenomenet mobbing” blant mine arbeidskollegaer. Erfaringen min er at terskelen kan være høy før mobbebegrepet tas i bruk. Dette har fått meg til å mistenke at det kan være enda vanskeligere å ta i bruk begrepet i barnehagen.

I dagens samfunn er det mye fokus på mobbeproblematikken (Rørnes, 2007), og hvordan bekjempe dette. Mine tanker er at forebygging av mobbing allerede må starte i barnehagen,

noe som også Midtsand mfl. (2004) viser til i sin rapport. For å få bukt med det ”motstandsdyktige ”mobbeviruset” ” (Rørnes, 2007) må de voksne erkjenne mobbefenomenets eksistens, og forstå hvilken trussel fenomenet utgjør for både små og store mennesker. Jeg har en oppfatning av at mobbing eksisterer blant barn i barnehagen, og at personalet har en viktig oppgave i det forebyggende arbeidet. Dette er blitt forsterket av at Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (KD, 2011) og heftet ”Barns trivsel – voksnes ansvar” (Udir, 2013) viser til tiltak for å forebygge mobbing.

1.3 Om forebygging av mobbing – Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (KD, 2011) og heftet ”Barns trivsel – voksnes ansvar” (Udir, 2013)

Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver (KD, 2011); heretter omtalt som Rammeplanen (KD, 2011), sier ikke direkte at det foregår mobbing i barnehagen, men hva personalet skal gjøre for å forhindre mobbing. Rammeplanen viser til at ”barnehagen har en samfunnsoppgave i tidlig forebygging av diskriminering og mobbing” (KD, 2011, s. 8). Rammeplanen (KD, 2011) kommer inn på at barnehagen skal fremme positive handlinger hos barna, utvikle barns sosiale kompetanse og utvide barnas forståelse om kulturelle forskjeller og likheter. Dette er tiltak som kan være med på å forebygge mobbing.

Heftet ”Barns trivsel – voksnes ansvar” (Udir, 2013) er en veileder for ansatte i barnehagen som viser til hvordan barnehagen kan forebygge mobbing. Her vises det til at observante voksne, holdningsskapende arbeid blant personalet, foreldresamarbeid og utvikling av barns sosial kompetanse er viktig i arbeidet med å forebygge mobbing. I tillegg viser veilederen til at å bygge opp under barns vennskap og benytte seg av leken er gode tiltak i det forebyggende arbeidet (Udir, 2013).

1.4 Forekomst av mobbing i barnehagen

I rapporten ”Tiltak mot mobbing starter i barnehagen” anslår Midtsand mfl.(2004) 10 – 20 % av barn i alderen 3 – 6 år, en dag i uken eller oftere, opplever å bli mobbet mens de er i barnehagen. Mobbingen oppleves som plagsom og ubehagelig av rundt 6 til 8 % av barna.

I januar 2013 kom NOVA ut med rapporten ”Kvalitet i barnehagen” (Gulbrandsen og Eliassen, 2013). Etter gjennomføringen av en spørreundersøkelse høsten 2012 blant 649 barnehagestyrelere, mente 22 % at mobbing ikke forekom i barnehagen, mens 15 % mente at mobbing forekom blant barn i barnehagen. Flestparten av styrerne mente at mobbing hadde forekommet i barnehagen, men svært sjelden. Siden rapporten tar utgangspunkt i en spørreundersøkelse, har ikke barnehagestyrenes virkelighetsoppfatning av ”fenomenet

mobbing” kommet fram. Dette har bidratt sterkt til mitt ønske om å undersøke temaet mobbing i barnehagen.

1.5 Presentasjon av problemstilling

Hovedfokuset i undersøkelsen er å finne ut hva førskolelærere forstår som mobbing blant barn i barnehagen. Problemstillingen er:

”Hvordan forstår førskolelærere ”fenomenet mobbing”, og hvordan forebygge mobbing i barnehagen?”

Min forståelse av ”fenomenet mobbing” blant barn i barnehagen gjenspeiler seg i hvordan forskning blant skolebarn og barnehagebarn forklarer fenomenet. Jeg forstår fenomenet som observasjon og erkjennelse av at det kan forekomme negativ hendelser i barnegruppen - hvor et barn over lengre tid - bevisst eller ubevisst - utsettes for fysisk eller verbal aggresjon eller sosial utestegning, av andre barna - for eksempel utestegning fra lek (Midtsand mfl., 2004). Når jeg nå går over til teoriperspektivet kommer jeg nærmere inn på hvordan forskning forklarer ”fenomenet mobbing”, og teori om etablerte diskurser, barns utvikling og lek.

2. Forskning og teori: ”Fenomenet mobbing”- Mobbing i barnehagen i et sosiokulturelt, miljøorientert og humanøkonomisk teoriperspektiv

Første gang ”fenomenet mobbing” ble omtalt var på slutten av 1960-tallet (Midtsand mfl., 2004). Det var den svenske legen Peter-Paul Heinemann som presenterte fenomenet etter at han hadde observert grupper av skolebarn over en lengre periode, og han konkluderte med at barn kunne utsette andre barn for vold og trakassering uten at noen voksne grep inn (ibid).

2.1 Forståelsen av innholdet i begrepet mobbing – Den rådende diskursen

Ut fra Heinemanns observasjoner ble det satt i gang forskning på ”fenomenet mobbing” blant skolebarn. Dan Olweus (2000) har vært banebryter innenfor forskningen, og hans forklaring på mobbing er: ”En person er mobbet eller plaget når han eller hun, gjentatte ganger og over en viss tid, blir utsatt for negative handlinger fra en eller flere personer” (Ibid, s. 17). Negativ handling vil si at noen med hensikt prøver å påføre andre personer skade eller ubehag. Det er ikke mobbing hvis partene er tilsvarende like sterke i konflikten. Det må være et ujevnt maktforhold mellom partene før det kan betegnes som mobbing (ibid).

En annen som har forsket på mobbing blant skolebarn er Erling Roland. I boken ”Mobbingens psykologi” (Roland, 2007) har han sammenfattet flere forskninger og kommet fram til at

forekomsten av mobbing er høyest blant de yngste elevene på skolen. Han viser til at det er identiske elementer i de fleste forklaringene på mobbing, og han forklarer mobbing slik: ”Mobbing er fysiske eller sosiale negative handlinger, som utføres gjentatte ganger over tid av en person eller flere sammen, og som rettes mot en som ikke kan forsvare seg i den aktuelle situasjonen” (ibid, s. 25).

Da Midtsand mfl. (2004) skulle undersøke forekomsten av mobbing i barnehagen tok de utgangspunkt i forskning blant skolebarn. De drøftet ulike forklaringer på mobbing og lagde noen kriterier for å finne ut hva som kjennetegnet mobbing blant barn i barnehagen.

Kriteriene de brukte var: ”1. Et offer opplever negativ handlinger fra andre. 2. Handlingene kan komme fra både enkeltpersoner, men også fra en gruppe. 3. Handlingen gjentas over en tid. 4. Offeret opplever seg underlegen og har vansker med å forsvare seg” (ibid, s. 19).

Gjennom bruk av disse kriteriene kom de frem til at de to første kriteriene var lett å oppfylle, mens kriteriene tre og fire var vanskeligere å oppfylle. I barnehagen er det god voksentetthet som gjerne stopper handlingene tidlig, slik at barna ikke opplever seg som underlegne.

Likevel konkluderte de med at mobbing forekommer i barnehagen.

Det de ulike forklaringene på mobbing viser, er at det er en rådende oppfatning blant forskere for hva som kan betegnes som mobbing. Ses dette i sammenheng med Michel Foucaults (Kolle mfl., 2010) perspektiv på etablerte diskurser og diskursens makt, er den rådende diskursen om innholdet i begrepet mobbing at det er: negative handlinger – utført av en person eller en gruppe – hensikten er å skade en person - det må pågå over tid. En diskurs (Kolle mfl., 2010) er en vedtatt sannhet (konvensjon) som konstrueres gjennom bruk av språket. Hvordan språket blir brukt er med på å påvirke menneskers oppfatning og forståelse av verden. Makten i vedtatte sannheter, diskursens makt, forstås som sannhetsregimer som er med på å påvirke hvilke kunnskaper som ses på som gjeldende og riktig i samfunnet eller i en kultur. Det Olweus (2000) og Roland (2007) legger i begrepet mobbing, er det som gjelder i dagens samfunn. Midtsand mfl. (2004) går litt utenfor den rådende diskursen når de konkluderer med at mobbing forekommer i barnehagen, selv om de i undersøkelse kom fram til at kriteri 3 og 4 var vanskelig å oppfylle: (handlingene gjentas over tid, og Offeret opplever seg underlegen og har vansker med å forsvare seg).

2.2 Hvem er mobbere og mobbeoffer?

Forskningen til Olweus (2000) peker på at den typiske mobberen har liten evne eller vilje til å vise empati, og har behov for hevde seg selv gjennom å være dominerende overfor andre.

Mobberen aksepterer bruk av vold og er gjerne aggressiv. Faktorer som kan føre til at barnet begynner å mobbe andre er mangelfull grensesetting og oppfølging (omsorg, empati og interesse) fra foreldrene (Ibid, s. 40). I sosial læringsteori (Askland, og Sataøen, 2009) utvikler barnet en aggressiv adferd ved å observere at rollemodellene utfører aggressive handlinger, eller ved at barnet vinner kamper gjennom å utøve negative handlinger.

Olweus (2000) deler mobbeofrene i to. Den ene typen omhandler barn med lavt selvbilde. Barna er usikker og engstelig, er fysisk svak og oppfatter seg selv som lite attraktiv. Det er vanskelig for barna å knytte vennskapsbånd, og de våger ikke å ta igjen når de blir plaget. Dette kaller han for passive mobbeofferet. Den andre typen kaller Olweus (2000) for provoserende mobbeofferet. Barna kan være urolig og ha en temperamentsfull adferd som er irriterende og provoserende (ibid). Barn som til stadighet opplever å være lite attraktive overfor jevnaldrede barn, vil ut fra G. H. Meads teori om symbolsk interaksjonisme (Larsen og Slåtten, 2010) få lav selvfølelse og utvikle et lavt selvbilde.

2.3 Selvet består av ”jeg” og ”meg”, rolletakning og de signifikante andre

George H. Meads teori om symbolsk interaksjonisme (Larsen og Slåtten, 2010) handler om hvordan barn utvikler sin personlige identitet; bevissthet om seg selv, gjennom samhandling og kommunikasjon med andre. Mead delte selvet i de to delene ”jeg og meg. ”Jeg” kan forklares som den delen av selvet som er usosialisert, og som handler ut fra egne behov. ”Meg” blir den delen av selvet som er sosialisert, og som handler ut fra verdier og normer som er internalisert gjennom sosialiseringsprosessen. Når barn kan skille mellom ”jeg” og ”meg” har de oppnådd selvbevissthet. For å opparbeide selvbevissthet må de lære å tolke andres reaksjoner på seg selv, og kunne sette seg inn i andres situasjon; rolletakning, som Mead kaller det. De signifikante andre; familie, kamerater og andre mennesker som barn omgås daglig, blir viktige brikker i barns selvutvikling. I samhandling med de signifikante andre blir barna sett og vurdert, og de erfarer hvilke forventninger andre har til dem (ibid).

2.4 Ulike former for mobbing – Indirekte mobbing med utestegning fra lek

Olweus (2000) skiller i sin forskning mellom to typer mobbing: Direkte mobbing og indirekte mobbing. Direkte mobbing omhandler direkte angrep på offeret, verbalt eller fysisk, mens indirekte mobbing omhandler sosial isolering og utestegning av offeret. På bakgrunn av disse to formene for mobbing, kom Midtsand mfl. (2004) i sin rapport fram til at enkelte barn i barnehagen opplevde både direkte og indirekte mobbing, gjennom fysisk og verbal aggresjon (slåing, dytting, erting, bli ledd av og ropt dumme ting til), tvang og sosial utestegning. De

kom fram til at det var den indirekte mobbingen, hvor barna ble utestengt fra leken, som var mest utbredt blant barna. Det meste av plagingen eller mobbingen skjedde i utetiden, når barn skulle samhandle med andre barn gjennom frilek, gjerne når voksne ikke var observante på det som skjedde (ibid).

2.5 Leken, en arena hvor mobbing kan oppstå? – teori om lek

Å gi en forklaring på lek er vanskelig. Det som kan sies om leken (Lillemyr, 2001) er at den er en viktig del av barnekulturen hvor barna lærer seg selv og samfunnet å kjenne. Lek er med på å styrke og utvikle barns identitet og selvfølelse. For barna er leken frivillig og indre motivert. Leken er på "liksom" og er derfor forbundet med lyst. Leken er en arena barna har kompetanse til å delta i, samtidig som de kan tilegne seg ny læring gjennom samhandling med andre. Å lykkes i det sosiale samspillet som oppstår i leken, danner grunnlaget for at barn skal få en positiv identitetsutvikling (Ibid).

Lillemyr (2001) skriver at skal barn kunne gå inn i leken må de ha samspills- og lekeferdigheter. Barna må kunne kommunisere, skjønne hva som er lek og reglene for samspillet i leken. De må kunne identifisere seg med temaet og ha evnen til å være med på utvikle leken videre. Hvis barna ikke har samspills- og lekeferdigheter kan de fort bli utestengt fra leken. Det er da det viktig at voksne griper inn og hjelper barna inn i leken. Lillemyr (2001) drøfter ulike perspektiver på voksnes intervensjon (innblanding) i leken. Han trekker fram at det er viktig at voksne tilrettelegger for barns lek, og at de hjelper barn som ikke har samspill- og lekeferdigheter inn i leken. Dette er noe som også Leontjevs miljøorienterte leketeori viser til (ibid). Teorien hans går ut på at voksne bør være igangsettere av barns lek, og gir grunnlag for at voksne aktivt kan gå inn i leken, men på barnas premisser. De må kjenne til lekens utvikling, og barnas ferdigheter og utviklingsnivå (Ibid).

Larsen og Slåtten (2010) peker på at også rollekonflikter kan føre til at barn blir utestengt fra leken. Gjennom samhandlingen i leken oppstår det ofte rollekonflikter mellom barna. I disse små konfliktene får barna kjenne på egne krefter, samtidig som de erfarer hva konsekvensene kan bli hvis de bruker kreftene kun til sin egen fordel. Dette kan ses i sammenheng med hva Lillemyr (2001) skriver om Schwartzmans antropologiske tilnærming til lek. Her kommer det fram at leken er velegnet for barna til å prøve ut egen evne til kontroll. Schwartzman viser til at lek avspeiler og viser tolkninger av forhold som kontroll, dominering og manipulering. Barns lek viser til deres virkelighetsoppfatning, og at deres kontroll og dominans blir påvirket av den settingen de er i (ibid).

2.6 Sosial kompetanse, en viktig faktor for å lykkes i et sosialt samspill

Som nevnt tidligere kommer Rammeplanen (KD, 2011) og heftet ”Barns trivsel – voksnes ansvar” (Udir, 2013) inn på at å utvikle barnas sosiale kompetanse er viktig for å forebygge mobbing. Sosial kompetanse, (Askland og Sataøen, 2009) er ikke noe barnet utvikler av seg selv, men gjennom samhandling med voksne og andre barn. Dette innebærer at foreldre og pedagoger må være sensitive overfor barns læringsbehov. Sosial kompetanse innebærer ifølge Kari Lamer (2002), å vite hvordan vi skal tilpasse oss, og ha ferdigheter til å kommunisere og vise empati (evne til innlevelse) overfor andre mennesker, slik at vi kan lykkes i et sosialt samspill. Lamer (2002) viser til fem hovedområder som knyttes opp mot sosial kompetanse. Det er empati og rolletakning, prososial adferd, selvkontroll, selvhevdelse og lek, glede og humor.

Empati og rolletakning (Lamer, 2002) innebærer å kunne forstå at andre mennesker har andre behov, og å kunne se dette og handle ut fra det. *Prososial adferd* går ut på å ha internalisert de verdier og normene som gjelder i samfunnet, og handle ut fra dem. *Selvkontroll* handler om ikke å handle impulsivt, men å vurdere og å planlegge adferden etter den situasjonen individet er i. Mens *selvhevdelse* innebærer å utvikle en positiv selvfølelse, hvor individet kan stå for sine egne meninger og krav, tørre å ta kontakt med andre, snakke i en gruppe og stå i mot gruppepress (Ibid).

2.7 Humanøkologisk modell i lys av ”Manifest mot mobbing 2011-2014”

Urie Brofennbrenner laget en modell (Hyvre og Sataøen, 2006) som synliggjør interaksjonen og samspillet mellom barnet og miljøet/omgivelsene rundt barnet, og hvordan de er med å påvirke hverandre. Det første nivået er *mikronivået* som omhandler de nære fysiske omgivelsene som barnet inngår i, arenaer som familien, barnehagen, skolen, fritidsklubb og venner. *Mesonivået* viser til relasjonen og samspillet mellom de ulike arenaene. *Eksonivået* har en indirekte påvirkning på barnet - for eksempel foreldrenes jobb. Mens *makronivået* viser til kulturelle mønstre, politikk, tradisjoner og sosial organisering. Det er de overordnede rammefaktorene, som legger primisser for, og styrer, de andre nivåene (Ibid).

Modellen kan ses i sammenheng med forebygging av mobbing. Regjeringen (makronivå) har i samarbeid med flere instanser gitt ut ”Manifest mot mobbing 2011 – 2014” (Regjeringen.no). Alle parter som har signert dokumentet har forpliktet seg til å arbeide for et godt lærings- og

utviklingsmiljø for alle barn, og det skal vises nulltoleranse for mobbing både i barnehage, skole og SFO. Manifestet videreformidles ned til mikronivå ved at kommunene har fått tilbud om å signere. Kommunen jeg bor i har signert og dermed forpliktet seg til å arbeide for å forebygge mobbing (vedlegg III). For å få dette til må de inkludere de andre nivåene i Bronfenbrenners modell inn i det forebyggende arbeidet. Det må være et samarbeid mellom alle nivåene i modellen for at barna skal få et godt lærings- og utviklingsmiljø. Dette er noe av det jeg vil undersøke. Fremgangsmåten for innhenting av data, beskrives nærmere når jeg nå går over til metoddelen.

3.0 Metode

Metode (Dalland, 2012) er den fremgangsmåten som hjelper forskere å innhente den informasjonen som trengs for å løse et problem og komme frem til ny kunnskap. Det skilles mellom kvantitativ- og kvalitativ metode. I en kvantitativ metode (Dalland, 2012), får forskere resultatet ved å telle informasjonen de har innhentet. Redskapene som blir brukt er spørreskjema med faste svar, eller observasjonsskjema som er systematisert og strukturert. Mens i en kvalitativ metode må forskeren tolke datainnsamlingen for å oppnå et resultat. Redskapene er intervju og utstrukturerte observasjoner. Målet med en kvalitativ metode er å fange opp deltakernes meninger og opplevelser, og dermed få en helhetlig forståelse av det som forskes på (Ibid).

3.1 Valg av metode og metodekritikk

På bakgrunn av problemstillingen: *"Hvordan forstår førskolelærer "fenomenet mobbing", og hvordan forebygge mobbing i barnehagen?"* har jeg valgt å gjennomføre en fenomenologisk undersøkelse (Dalland, 2012). Det vil si at oppmerksomheten min er rettet mot førskolelærerens virkelighetsoppfatning av "fenomenet mobbing" blant barn i barnehagen. Siden jeg vektlegger førskolelærernes egne perspektiv i forhold til temaet, innebærer det en kvalitativ forskningsmetode. Jeg har konsentrerte meg om intervju som redskap. Gjennom intervjuene (Dalland, 2012) kom jeg nært innpå informantene og hadde mulighet til å få frem tanker og beskrivelser, i tillegg til å tolke deres kroppsspråk. Under intervjuet stilte jeg åpne spørsmål for å få mest mulig dekkende svar, og ekstraspørsmål hvis det var noe som ikke kom klart nok fram. Jeg er klar over at utfallet av intervjuene kan være preget av min forforståelse og at jeg ubevisst kan ha påvirket svarene fra informantene (ibid).

3.2 Etiske overveielser

Siden kommunen jeg bor i er liten, og det kan være lett å finne ut hvem som har vært informant, har jeg i problemstillingen valgt å bruke betegnelsen førskolelærere på informantene, selv om informantene kan være styrer eller pedagogisk leder. I tillegg har jeg i rapporten skrevet informantenes utsagn på bokmål. Enkelte ord og uttrykk har jeg valgt å skrive på dialekt for å få frem informantenes stemme (Dalland, 2012). Jeg kommer heller ikke inn på om informantene jobber i en liten eller stor barnehage, eller om det er en privat eller kommunal barnehage. Dette for å ivareta informantenes anonymitet (ibid). En annen etisk overveielser, er at jeg allerede i informasjonsbrevet informerte informantene om at jeg skulle bruke lydopptaker under intervjuene (se vedlegg I). Jeg har prøvd å fremstille resultatet med drøftingen slik at ingen av informantene skal føle ubehag eller at noe av det som er skrevet som uriktig.

3.3 Prøveintervju, intervjuguide og datainnsamling

Før jeg var helt ferdig med intervjuguiden bestemte jeg meg for, på oppfordring fra veileder, å prøve den ut på noen med førskolelærerbakgrunn. Jeg fikk en førskolelærer som jeg kjente fra før til å stille opp. Førskolelæreren fikk tilsendt intervjuguiden slik at hun kunne forberede seg til intervjuet. Før vi satte i gang med intervjuet sa førskolelæreren at hun syntes det var skummelt å måtte prate mens jeg gjorde lydopptak, men det gikk fint. Vi måtte gjennomføre intervjuet to ganger fordi vi trodde at det ikke ble lydopptak første gang. Jeg erfarte at det er viktig å sette seg ordentlig inn i teknikken før intervjuet settes i gang. Etter at jeg hadde hørt gjennom lydopptaket fra prøveintervjuet forandret jeg litt på ordlyden i noen av spørsmålene og tok bort tre spørsmål. Prøveintervjuet har jeg valgt å ta med inn i rapporten for å belyse utsagn som kom fram her.

I tillegg til prøveintervjuet, intervjuet jeg to andre førskolelærere som jobbet i forskjellige barnehager. Forespørselen og informasjonsbrevene sendte jeg på epost til barnehagene, og jeg fikk ja fra begge informantene med en gang. Begge intervjuene ble gjennomført samme dag, og i arbeidstiden til informantene. Ingen av dem hadde mottatt intervjuguiden på forhånd. Det eneste de hadde fått var informasjonsbrevet hvor problemstillingen var beskrevet. Informantene viste stor entusiasme for temaet, og intervjuene gikk som en lek. Under det siste intervjuet kom det frem utsagn som passet til et av spørsmålene jeg hadde tatt bort fra intervjuguiden (det siste spørsmålet i intervjuguiden; vedlegg II). Derfor valgte jeg å ta

spørsmålet inn i intervjuguiden igjen. For at alle informantene skulle få svare, sendte jeg spørsmålet på epost til informanten som ikke hadde svart på det.

Hvert intervju varte i overkant av en halv time. Det tok meg ca 10 timer å transkribere alt, og jeg satt igjen med 24 sider råmateriale. Etter å ha lest gjennom råmaterialet så jeg at informantenes svar var veldig like, og at mye gikk igjen i alle svarene. Derfor valgte jeg å dele råmaterialet om ”fenomenet mobbing” inn i fem kategorier. Kategoriene var 1. Begrepet mobbing, 2. Bekymringsfull adferd, 3. Beskrivelse av mobbing, 4. Situasjoner hvor mobbing oppstår og 5. Forebygging av mobbing. Informantenes utsagn ble sortert ut fra disse kategoriene, og jeg merket utsagn jeg syntes var viktig å fremheve i rapporten for å få svar på problemstillingen: *”Hvordan forstår førskolelærere ”fenomenet mobbing”, og hvordan forebygge mobbing i barnehagen”*.

4.0 Analyse og drøfting: ”Det er små observasjoner jeg har sett i barnehagen”

Som innledning i dette kapittelet presenterer jeg når informantene var ferdigutdannet førskolelærere, om mobbing var et tema i utdannelsen og hvordan de er blitt oppmerksom på at mobbing kan forekomme i barnehagen. Intervjuene presenteres som et sammendrag i underkapitlene hvor enkelte utsagn fremheves og underbygges med deler av teoriperspektivet. Underkapitlene er delt opp i de fem kategoriene presentert i kapittel 3.3: 1. Begrepet mobbing, 2. Bekymringsfull adferd, 3. Beskrivelse av mobbing, 4. Situasjoner hvor mobbing oppstår, og 5. Forebygging av mobbing. På bakgrunn av at forebygging av mobbing var noe som gikk igjen i de fleste kategoriene, kommer jeg inn på dette i flere av underkapitlene, ikke bare i kapittel 4.5.

Informant 1: Førskolelæreren var ferdig utdannet i 2003. Hun fortalte at mobbing ikke var et tema de var innom i studietiden. Hennes oppmerksomhet på mobbing i barnehagen er ut fra egne erfaringer og gjennom observasjoner i barnegruppen. *”Det er små observasjoner jeg har sett i barnehagen”*. Førskolelæreren kan ikke huske å ha sett eller mottatt noen offentlige dokumenter som tar opp temaet mobbing i barnehagen, men hun har deltatt på kurset *”Det er mitt valg og barnehagen”*. Det har fokus på forebyggende arbeid gjennom å utvikle barns sosiale og emosjonelle kompetanse.

Informant 2: Denne førskolelæreren var ferdig utdannet i 1999. Hun kan ikke huske om de var innom temaet mobbing i utdannelsen. Også denne førskolelæreren fortalte at hun var blitt oppmerksom på mobbing i barnehagen gjennom egne erfaringer og observasjoner. *”Jeg har*

jobbet noen år i barnehagen, og har observert situasjoner som jeg ser kan betegnes som mobbing". I tillegg fortalte hun at hun hadde lest litt om mobbing. Hun kunne heller ikke huske å ha mottatt noen offentlige dokumenter. Det eneste dokumentet hun har sett er "Manifestet mot mobbing 2011 - 2014", men det har hun fått fra barnas skole. Barnehagen hun jobber i gjennomfører programmet "Steg for Steg". Dette programmet handler også om forebyggende arbeid gjennom å utvikle barns sosiale og emosjonelle kompetanse.

Informant 3: Førskolelæreren var ferdig utdannet i 1983. Hun fortalte at de hadde mye om barns sosiale kompetanse i utdanningen, men ikke noe direkte om temaet mobbing. Hun er blitt oppmerksom på mobbing i barnehagen ut fra egen interesse for temaet. Dette gjennom å lese litteratur om temaet, og ut fra egne erfaringer og observasjoner opp i gjennom årene. "Det er selvfølgelig siden jeg har lest litteratur om det, og at jeg gjennom så mange yrkesaktive år, faktisk har sett at det kan skje i barnehagen også. Førskolelæreren har mottatt og lest offentlige dokumenter om mobbing. Deriblant "Manifest mot mobbing 2011-2014", og heftene "Mobbing i barnehagen" og "Barns trivsel - voksnes ansvar". Også i denne barnehagen gjennomfører de med "Steg for steg".

4.1 Begrepet mobbing: "Negative handlinger trenger ikke være mobbing"

Når informantene skal fortelle hva de tenker om begrepet mobbing kommer det frem at alle tenker at mobbing er negative handlinger som et barn utsettes for av andre barn. Men som informant 2 kommer inn på, kan ikke alle negative handlinger betegnes som mobbing. Handlingene må pågå over tid før begrepet tas i bruk: "Negative handlinger trenger selvfølgelig ikke være mobbing, men hvis det foregår over tid, går det gjerne inn under denne definisjonen". I tillegg trekker informant 1 fram at de negative handlingene er bevisste handlinger fra den som mobber: "Du går bevisst inn for å gjøre noe stygt eller si noe stygt til en annen person". Noe som også informant 3 kommer inn på: "Om det er en bevisst handling kommer an på hvor stor ungene er. Men, jeg har jo sett i barnehagen at det faktisk kan skje, og da tror jeg faktisk at de er ganske bevisste på hva de gjør". Mens informant 2 forteller at det må være en ubalanse i maktforholdet mellom barna.

Det informantene beskriver, kan ses i sammenheng med hva både Olweus (2000) og Roland (2007) forklarer som mobbing. Informantene trekker frem både negative handlinger som pågår over tid – en som utsettes for de negative handlingene – ubalanse i maktforholdet mellom partene – og at det er en bevisst handling. Dette kan tyde på at alle informantene på et eller annet tidspunkt har vært borti en av disse forklaringene, og det er dette de tenker på når

de hører begrepet mobbing. Informantenes tanker om mobbing kan sammenlignes med hvordan forskning blant skolebarn forklarer mobbephenomenet. Den rådende diskursen (Kollen mfl. 2010) om mobbebegrepets innhold, som er anerkjent, og som ses på som gjeldende og riktig i dagens samfunn. Denne vedtatte sannheten, diskursen, legger en føring for hva som kan betegnes som mobbing. Språket konstruerer diskurser, og forskere har brukt språket for å sette ord på og forklare ”fenomenet mobbing”, og i lys av diskursens makt, har dette etablert seg som sannhetsregime blant informantene.

I spørsmålet om hva informantene tenker om bruk av mobbebegrepet i barnehagen får jeg en forståelse av at alle er enige om at det er et aktuelt begrep å bruke i barnehagen. ”*Når man opplever mobbing så skal man bruke det* (informant 3). Men at det som ligger i mobbebegrepet er ”*knallhardt*” som informant 2 beskriver det, fordi de som voksne vet hva konsekvensene av mobbingen kan bli. Informant 1 forteller at det kan være vanskelig å tenke at barn i barnehagealder bevisst går inn for å gjøre andre vondt. Men ut fra informantenes erfaringer mener de at mobbing faktisk forekommer i barnehagen.

”*Jeg har mange ganger spurt meg selv om det ”hærrer” kan være mobbing. Men ut fra det jeg har lest meg opp til og det jeg har erfart, mener jeg at det definitivt finnes mobbing i barnehagen*” (informant 2).

Selv om informantene mener at mobbebegrepet er aktuelt å bruke kommer de inn på at mobbing ikke er noe de opplever som et problem i barnehagen. ”*Mobbing kan faktisk skje i barnehagen. Kanskje ikke i samme form som det skjer på skolen. Men at det faktisk begynner å ulme i barnehagen*” (Informant 1). Min tolkning på dette er at de opplever mobbeproblematikken som større i skolen. På bakgrunn av at det er større voksentetthet i barnehagen, er det lettere å oppdage negative handlinger i barnegruppen før det får utvikler seg til mobbing. Informant 3 beskriver det slik:

”*Det er mye mer oppfølging og voksentetthet i barnehagen enn på skolen. Så det er mye lettere å se barna og få gjort noe med det som kan utvikle seg til mobbing (pause i pratingen). Jeg tror at vi tar det så tidlig at det ikke får lov til å utvikle seg til det jeg og du legger i mobbing.*”

Ses dette ut fra kriteriene som Midtsand mfl. (2004) brukte i sin undersøkelse tyder det på informantene også er inne på at kriterier 3 og 4 kan være vanskelig å oppfylle i barnehagen (3. negative handlinger får pågå over tid, og 4. offeret er underlegent og har vanskeligheter med å

forsvare seg). Likevel får jeg en forståelse av at alle informantene mener at det finnes mobbing i barnehagen, og at de har opplevd negative handlinger som kan forstås som mobbing. Dette viser, at selv om informantenes tanker om innholdet i begrepet mobbing kan ses i lys av den rådende diskursen (Kollen mfl. 2010). Går også informantene, som Midtsand mfl.(2004), litt utenfor den rådende diskursen, når de gir uttrykk for at mobbing forekommer blant barn i barnehagen, selv om de ikke opplever at barn blir utsatt for negative handlinger over tid.

4.2 Bekymringsfull adferd: ”Vi har jo noen unger som kan få skylden for noe de ikke har gjort”

Den adferden som vekker bekymring hos alle informantene er barn som er stille og trekker seg unna. ”Det er kanskje de ”hærre” stille ungene. Som kanskje ikke gjør så veldig mye ut av seg. De kan vær blitt mobbet uten at vi helt har klart å fange det opp” (informant 3). I tillegg sier informant 2 at det vekker bekymring når barn som er fysisk utagerende blir avvist. ”Det kan og være barn som er ekstremt utagerende, og som sliter med å komme inn i lek med riktige teknikker som kan bli utsatt for mobbingen”. Informant 1 kommer inn på at det ofte er utagerende barn som får skylden for noe som de ikke har gjort av andre barn: ”Vi har jo noen unger som kan få skylden for noe de ikke har gjort”. Hun synes det er bekymringsfullt når de andre barna til stadighet skylder på det utagerende barnet. Jeg får en forståelse av at informanten ser på dette som en form for mobbing, og at det er viktig å hjelpe både stille og utagerende barn inn i barnegruppen.

Det informantene beskriver her kan ses i sammenheng med hvilke barn Olweus (2000), betegner som passive og provoserende mobbeoffer. Ut fra G. H. Meads teori om barns utvikling av selvet (Larsen og Slåtten, 2010), vil et barn som opplever seg som lite attraktivt overfor jevnaldrede barn få et dårlig selvbilde og selvfølelse. Jevnaldrede barn kan betegnes som de signifikante andre (ibid), som er med på å påvirke barnets selvutvikling. Barnet som opplever seg som lite attraktivt, vil som informantene er inne på, bli et lett offer for mobbingen, og vil trenge hjelp til å opparbeide sitt selvbilde og sin selvfølelse.

En annen adferd som informantene ser på som bekymringsfullt, er barn som er sterke og dominerende overfor andre barn. Informant 1 har erfart at barn som er ”tøffe i trynet”, og sterke i sine kommentarer fort kan bli de som plager andre barn. Mens både informant 2 og 3 beskriver det som bekymringsfullt når barn er veldig selvsikre og sterke ledertyper som bare ser seg selv. Informant 3 går inn på den positive og den negative ledertypen: ”Åsså er det jo

det "dærre" at man skal se om dette er en sånn positiv leder. Noen barn er positive ledere. De kan lytte til andre, og de ka gi og ta. Men andre ledere kan ikke det". Både informant 2 og 3 mener det er bra at barn er selvsikre og har god selvtillit, men at de voksne må være observante på om det er en positiv eller negativ adferd barna viser overfor andre barn.

Informant 2 beskriver det slik:

"Barn er sterke av natur, og de som har godt selvbilde og en god selvtillit kan være en berikelse. Men, de kan også være veldig sterke. De trenger mye veiledning de også, slik at de ikke blir dominerende overfor andre barn".

Alle informantene tenker at hvis et barn får lov til å være dominerende overfor andre barn kan det fort utvikle seg til å bli en mobber. *"Barn som får lov til å dominere blir bevisste på at de er sterke, og kan bruke dette for å utøve makt over andre barn"* (informant 1). Mye av det informantene beskriver om de sterke og dominerende barna, er de samme kjennetegnene som Olweus (2000) har på barn som mobber.

Ses informantenes beskrivelse igjen i sammenheng med Meads teori (Larsen og Slåtten, 2010), kan et barn utvikle seg til å bli en mobber hvis det er dominerende overfor andre barn og ingen griper inn for å stoppe denne adferden. Barnets erfaring vil bli at ved å handle ut fra det usosialiserte "jeget" og egne behov, kan det utøve "makt" overfor andre barn for å få det slik det vil. Hvis barnet til stadighet erfarer at det sitter med makten, vil barnet som informantene er inne på, bevisst bruke makten overfor andre barn for å få det slik det vil. Barnet som mobber vil trenge hjelp til å internalisere "meg-et" slik at det kan skille mellom egne behov, "jeg-et", og se de andres behov. Det er dette Mead (Larsen og Slåtten, 2010) kaller for rolletakning. Å se seg selv fra de andres ståsted samtidig som å sette seg inn og forstå andres situasjon og behov. Når barnet kan skille mellom "jeg" og "meg" og handle ut fra dette har det oppnådd selvbevissthet. Det kan da være lettere for barnet å se at det gjør andre urett (Ibid).

Når informantene beskriver bekymringsfull adferd i barnegruppen, kommer de inn på hvor viktig det er at voksne opptrer som gode rollemodeller for barna. Da tenker de ikke bare på barnehagepersonalet, men også på foreldrene. Informant 2 sier det slik: *"Vi er rollemodeller for barna på godt og vondt"*. Jeg tolker det slik at hun da tenker på at voksnes opptreden mot hverandre og hva de sier om andre, kan være en medvirkende årsak til at det oppstår negativ adferd i barnegruppen. Dette er noe som også de andre informantene kommer inn på, og informant 1 beskriver det slik: *"Ungene er utrolig god til å observere. De ser ikke bare på det*

verbale språket, men også på det nonverbale språket. Hvis vi viser en negativ holdning til andre mennesker, barn eller voksne, så "sensa" ungene det".

Sosial læringsteori (Askland og Sataøen, 2009) kommer inn på at barn kan utvikle en aggressiv atferd ved å observere rollemodellens opptreden. Hvis rollemodellene har en aggressiv adferd og viser negative holdninger overfor andre mennesker, vil barna ta etter dem. Begrepet rollemodeller, er det samme som Mead (Larsen og Slåtten, 2010) viser til når han tar i bruk begrepet; de signifikante andre. Barna speiler seg i de signifikante andre, og hvordan de opptrer, vil som informantene beskriver, gjenspeile seg i barns opptreden overfor andre. Barna tar etter rollemodellens opptreden, og som informantene er inne på, er det da viktig at voksne er bevisst på sine holdninger og opptrer som gode rollemodeller for barna.

4.3 Beskrivelse av mobbing: "Det er kanskje ikke så mye ordbruk, mer ignorering og utestegning i lek"

I spørsmålet om hva informantene vil beskrive som mobbing i barnehagen er det en oppfatning som de alle enes om. De beskriver utestegning som en form for mobbing, og at det er i leken dette er mest synlig. *"Det som jeg har sett er kanskje litt sånn utestegning i lek. Det er vel det jeg har opplevd mest av"* (informant 3). Informant 1 beskriver utestegningen som *"utfrysning"*. Ses utestegning i lek i sammenheng med Olweus (2000) beskrivelse av ulike former for mobbing kan det beskrives som sosial utestegning og er en form for indirekte mobbing. I tillegg forteller informant 2 at hun opplever det hun kaller for *"verbale mobbingen"* blant barna, men at ikke alt kan ses på som mobbing fordi barna kan være spontane og si noe som de ikke mener.

"Nå er det jo sånn at små barn sier ting som de nesten ikke vet hva betyr, kan stå for eller det kan komme noe spontant. Heldigvis er ungene spontane, det liker vi jo. Men i noen situasjoner mener jeg at noen barn faktisk mener det de sier" (informant 2).

Det som informant 2 kaller for *"verbal mobbing"* er også informant 1 inne på når hun beskriver barn som får skylden for noe de ikke har gjort av andre barn. Ifølge Olweus (2000) er *"verbal mobbing"*, i tillegg til fysisk aggresjon, et direkte angrep på offeret og kan betegnes som direkte mobbing. Informant 3 har ikke den samme oppfatningen som de to andre når det gjelder *"verbal mobbing"*. Hun opplever at barna kan si stygge eller negative ting til hverandre, men ikke at det er noe som til stadighet skjer: *"Jeg har jo hørt at barna har sagt at du har ikke en fin kjole på deg. Men det er vel heller sånne engangstilfeller. Det er kanskje ikke så mye ordbruk, det er mer ignorering og utestegning i lek"*.

Fysisk aggresjon som kan betegnes som mobbing er noe informantene ser lite til. De observerer at barn kan slå hverandre, men mener at det er spontane handlinger som de ikke vil betegne som mobbing. Informant 1 beskriver sine tanker om fysisk aggresjon slik:

”At unger går fysisk til angrep på andre barn opplever jeg ikke så mye av. Noen ganger tyr barna til fysisk aggresjon hvis de er frustrerte. Men jeg vet ikke om jeg vil kalle det for mobbing. Hvis det får pågå over tid og det er en unge som utsettes for det, vil jeg kalle det for mobbing”.

Jeg får en forståelse av at det er den indirekte mobbingen med utestegning som oppleves som størst utbredt i barnehagen av alle tre informantene. *”Det er mer utestegning og den verbale mobbingen jeg opplever i barnehagen. Men mest utestegning i lek* (informant 2). Det som informantene beskriver er det samme som Midtsand mfl (2004) så i sin undersøkelse. De konkluderte med at utestegning var den mest utbredte formen for mobbing blant barn i barnehagen. Men som informant 2 kommer inn på, kan ikke all utestegning i lek ses på som mobbing. Hun mener at barn kan ha gode begrunnelse for at noen ikke får delta i leken, og noen ganger må de få lov til å ha disse begrunnelsene.

4.4 Situasjoner hvor mobbing oppstår: ”Jeg observerer at det meste av plagingen og utestegningen foregår i frileken”

Alle informantene opplever at det er når barna skal samhandle med andre barn i frileken at plagingen og mobbingen finner sted. Informant 1 beskriver det slik: *”Jeg observerer at det meste av utestegningen og plagingen skjer i frileken. Det er kanskje i frilek ute at det er vanskeligst å få med seg hva som skjer mellom barna”.* Dette er det samme som Midtsand mfl. (2004) kom fram til i sin rapport. De konkluderte med at det meste av mobbingen skjedde i utetiden under frileken, gjerne når de voksne ikke er observante nok på det som skjer.

Informantene kommer inn på hvor viktig det er at voksne observerer hva som foregår i frileken og griper inn hvis noen av barna blir utestengt. Lillemyr (2001) går inn på dette når han viser til de voksnes intervensjon i leken. Han mener det er viktig at voksne er til stede, observerer det som skjer, og blander seg inn i leken hvis det trengs. Informant 2 og 3 forteller uavhengig av hverandre at noe av det ”værste” de hører, er at voksne sier at barna må få leke i fred, fordi de leker så fint. Det de da tenker på er hvordan skal de voksne vite hva som foregår i leken hvis de ikke er tilstede og observerer det som skjer. Informant 3 beskriver sine tanker slik:

”Mange ganger tenker barnehageansatte at barna leker jo så fint at de kan jo bare få være i fred. Men det er feil. De kan ikke få være i fred. Vi må jo være der sånn at vi vet hva som foregår. Jeg tenker at det er i slike situasjoner at mobbing får lov til å utspille seg. Når de voksne ikke er observante”.

Jeg får en forståelse av at både informant 2 og 3 mener at voksne ikke skal vær i lek sammen med barna hele tiden, men at de skal være tilstede der barna er, og tilrettelegge for lek hvis det trengs. *”Der det er barn skal det være voksne, uten at vi trenger å bryte inn i leken. For det skal vi jo ikke hvis det ikke er nødvendig”* (informant 2). I sin miljøorienterte teori om lek (Lillemyr, 2001) er det dette Leontjev viser til. Han mener at voksne skal være tilstede og tilrettelegge for lek hvis det er nødvendig, men det skal være på barnas premisser. Voksne må kjenne til lekens egenskaper, vite hvordan de skal drive leken frem, og hvilke forutsetninger barna har til å delta i leken. Dette kommer også informantene inn på når de snakker om leken som en arena hvor mobbing kan oppstå. Informantene mener at voksne kan gå inn i leken på barnas premisser. Hvis et barn ikke oppleves som en attraktiv lekekamerat kan voksne hjelpe barnet til å bli det, ved å sette i gang med lek sammen med barnet. Informant 3 tar i bruk begrepet *”coaching”* når hun beskriver voksnes intervensjon i leken. De to andre informantene kaller det for veiledning.

”Jeg tenker det er viktig å hjelpe barna inn i leken. Kanskje ved å gjøre dem som er utestengt litt mer interessante for de andre barna. Finne på andre ting med dem, slik at de som stenger dem ute ser at de er interessante - ”oi, ka som skjer hær?” – og så kommer de for å delta i leken sammen med dem” (informant 1).

Informantene kommer også inn på at det er i rolleleken de opplever at barn blir utestengt. *”Det har noe med rolla å gjøre. Hvor den som bestemmer er sterkest”* (informant 1). At de blir utestengt mener de kan komme av at barna ikke har lekeferdigheter eller at de setter seg i mot den rollen de har fått utdelt i leken. Larsen og Slåtten (2010) viser til at i leken kan det oppstå rollekonflikter mellom barna, og hvis et barn ikke tilpasser seg det flertallet ønsker, kan det oppleve å bli utestengt av leken av de andre barna. Dette er det samme som informantene har observert. I tillegg beskriver informant 1 og 2 at de opplever maktutøvelse i leken ved at den som er sterkest tildeler barn som er svakest ubetydelige roller, eller at barn bruker rolleleken til å henge ut andre barn. Informant 2 beskriver uthenging i rollelek slik:

”I leken tar de på seg roller, og her kan de rett og slett være flinke til å bruke rollene for rett og slett å henge ut andre. Da er det på en måte ikke de selv som gjør det, da er det rollen som gjør det”. (Se vedlegg 4).

Informantenes beskrivelse av maktutøvelse i rollelek, kan ses i sammenheng med Schwartzmans (Lillemyr, 2001) teori om at barn i leken prøver ut sin egen evne til kontroll. For barn er leken på ”liksom” og frivillig, noe som gjør at det er i denne settingen de føler seg trygge nok til å prøve ut sin makt. Gjennom å være kontrollerende, dominerende og manipulerende overfor andre barn i leken, blir barna kjent med sin egen evne til kontroll, og de lærer seg selv og andre å kjenne (ibid). Informant 2 trekker fram at de barna som ikke tørr å ta igjen og lar seg kontrollere blir et lett offer for dem som er sterkest i leken, og kan ta til takke med en ubetydelig rolle, rett og slett for å få være med.

Slik jeg tolker informantenes utsagn i lys av den betydning leken har for barns utvikling (Lillemyr, 2001), er det å bli utestengt, uthengt i rollelek eller det å få tildelt ubetydelige roller i leken, negative handlinger som kan utvikle seg til mobbing blant barnehagebarn. Leken (Lillemyr, 2001), er den arenaen barn i utgangspunktet har stor kompetanse til å delta i, og for barna er det derfor viktig å lykkes i samspill med andre barn gjennom lek. Å lykkes i leken gir mestringsfølelse, noe som igjen er med på å styrke barns identitet og selvfølelse (ibid).

4.5 Forebygging av mobbing: ”Vi skal først og fremst jobbe forebyggende for å lære barna å bli sosialt kompetente”

I tillegg til observante og tilstedeværende voksne, voksnes intervensjon i leken, og voksne som gode rollemodeller kommer informantene inn på at å utvikle barns sosiale kompetanse er viktig for å forebygge mobbing. Informant 3 beskriver det slik: *”Vi skal først og fremst jobbe forebyggende for å lære ungene til å bli sosialt kompetente. Slik at de ikke skal bruke mobbing som virkemiddel, eller la seg mobbe”*. Dette kan ses i sammenheng med hva Rammeplanen (KD, 2011) sier om å utvikle barns sosiale kompetanse, at det er en vesentlig faktor for å forebygge problematferd, som kan utvikle seg til mobbing. Informantenes utsagn tyder på at de bruker rammeplanen aktivt og at de vet hvor viktig sosial kompetanse er for deltakelse i det sosiale fellesskapet.

Informant 2 tar i bruk begrepet empati når hun prater om sosial kompetanse: *”La barna få bruke sin empati. Hvordan ville de følt seg hvis det var de som sto utenfor og ikke fikk være med”*. Hun kommer også inn på glede og humor: *”Jeg er veldig opptatt av at vi bruker humor i barnehagen”* I tillegg beskriver informanten hvor viktig det er at barna kan hevde sin rett i

barnegruppen, føle at de er betydningsfulle, og kan tilpasse seg reglene og normene som gjelder i fellesskapet. Mens informant 3 tenker at leken er en fin arena til å utvikle barns sosiale kompetanse: *”Leken er jo en fantastisk arena til å utvikle barns sosiale kompetanse”*. Informantene kommer inn på empati og rolletakning, prososial adferd, selvkontroll, selvhevdelse og lek, glede og humor. Alle fem hovedområdene som Lamer (2002) knytter opp til sosial kompetanse.

Å snakke om temaet mobbing er noe som informant 2 tenker er viktig å fokusere på: *”Jeg mener at å gjøre temaet mobbing til et aktuelt tema som ikke er tabubelagt, men et tema vi kan snakke om både i personalgruppen, foreldregruppen og barnegruppen”*. Jeg får en forståelse av at mobbing er noe som informantene tar opp både på personalemøter, foreldremøter og i barnegruppen. Informant1 beskriver foreldresamarbeid slik: *”Foreldrene er viktig å samarbeide med. Ta opp temaet på første foreldremøte. Lag en problemstilling som diskuteres på møtet”*. Mens informant 2 forteller at når de prater om temaet i barnegruppen bruker de å gjøre begrepet ”snillere”: *”Det går jo an å gjøre begrepet litt snillere, å forklare eller ha andre innfallsvinkler. Som å bruke begreper som å plage, gjøre hverandre vondt”*.

Foreldresamarbeid og samarbeid i personalgruppen kan ses i sammenheng med U.

Bronfenbrenners humanøkologiske modell (Hyvre og Sataøen, 2006). Det som informantene beskriver viser at barnehagepersonalet ikke kan vær alene om å forebygge mobbingen. Alle deltakerne innenfor de ulike arenaene på mikronivå må erkjenne mobbefenomenets eksistens og sammen sette i gang tiltak mot mobbingen. Et godt og nært samarbeid (mesonivå) mellom foreldrene og personalet er en vesentlig faktor for å forhindre mobbing i barnegruppen. Men ut fra modellen må også de to andre nivåene delta i det forebyggende arbeidet. Makronivået er delaktig ved at ulike departementer på nasjonalt nivå har utarbeidet planer og lover, og strategier for hvordan samfunnet kan ta opp kampen mot mobbingen. Planene og strategiene er videreformidlet ned til mikronivå, og legger en føring på hvordan deltakerne skal arbeide for et godt lærings- og utviklingsmiljø for alle barn.

De fleste av tiltakene som informantene har beskrevet som viktig å fokusere på, er de samme tiltakene som veilederen ”Barns trivsel – voksnes ansvar” (Udir, 2013) er inne på. Selv om ikke alle informantene har vært borti dokumentet, kjenner de alle til Rammeplanen (KD, 2011) og jobber ut fra den. Ut fra deres beskrivelser om forebyggende tiltak, kan det tyde på at informantene sitter inne med mye erfaring og kunnskap i forhold til tilrettelegging av gode utviklings- og læringsmiljø for alle barn i barnehagen.

Informantene beskriver også hvordan kommunen har inkludert barnehagene i arbeidet med å utvikle gode lærings- og utviklingsmiljø. Alle barnehagene i kommunen har fått tilbud om å delta i prosjektet "De utrolige årene", noe som barnehagene til informant 2 og 3 har deltatt på. Informant 3 beskriver prosjektet slik: *"Jeg synes at "De utrolige årene" var et fantastisk godt prosjekt av kommunen. Selv om det ikke direkte går på mobbing, så kan det knyttes opp mot mobbing siden det går ut på sosial kompetanse og voksne som rollemodeller"*. Informant 2 beskriver barnehagens deltakelse i prosjektet slik: *"Vi har vært heldige og deltatt på "De utrolige årene" i 2011/2012 og ser det som et viktig program for å styrke barns psykiske helse og dermed forebygge blant annet mobbing"*. Jeg får en forståelse av at informantene mener at prosjektet har ført til et løft i personalgruppen, ved at de er blitt mer bevisste på hvordan fremme positiv adferd i barnegruppen. Dette tolker jeg dit hen at kommunen har foretatt seg noe etter at de skrev under på manifestet, og at barnehagene er blitt inkludert i arbeidet.

Det informantene forteller om prosjektet "De utrolige årene" og foreldresamarbeid, viser at alle nivåene i Brofennbrenners modell både på lokalt og nasjonalt nivå er viktig i kampen for å bekjempe mobbeproblematikken. Barnehagen i samarbeid med de andre partene blir som Midtsand mfl. (2004) og rammeplanen (KD, 2011) er inne på, samfunnets første frontlinje i kampen om å bekjempe, det Rørnes (2007) kaller for "Det motstandsdyktige mobbeviruset".

5.0 Oppsummering og avslutning

Da jeg satte i gang med undersøkelsen hadde jeg en mistanke om at det kunne være vanskelig å ta i bruk mobbebegrepet i barnehagen. Men, etter å ha skrevet rapporten har jeg forandret oppfatning. Jeg har fått en forståelse av at mobbebegrepet blir brukt i barnehagen, og at det er et tema som er oppe til diskusjon både på personal- og foreldremøter. Dette er noe jeg ble positivt overrasket over.

5.1 Et større helhetsbilde

Det er viktig å fremheve at det er kun tre førskolelæreres virkelighetsoppfatning av "fenomenet mobbing" som er belyst. For å få et større helhetsbilde kunne jeg gjennomført undersøkelsen blant hele personalet i de tre barnehagene. Det kunne også vært interessant å undersøke barnas egen opplevelse og beskrivelse av "fenomenet mobbing", for å få frem om de opplever fenomenet på samme måte som barnehagepersonalet.

I rapporten, gjennom kategoriene i analyse og drøftingskapitlet, har jeg belyst problemstillingen:

”Hvordan forstår førskolelærere ”fenomenet mobbing”, og hvordan forebygge mobbing i barnehagen”

Jeg er kommet fram til at mye av resultatet fra undersøkelsen kan ses i sammenheng med funnene i rapporten til Midtsand mfl., (2004).

5.2 Hvordan informantene forstår ”fenomenet mobbing” blant barn i barnehagen

Informantene forstår ”fenomenet mobbing” blant barn i barnehagen som negative hendelser som pågår over tid, hvor et barn blir utestengt, uthengt eller tildelt ubetydelige roller i leken. Barn som utsettes for dette er ofte de stille eller de mest utagerende av barna, og det er ofte de mest dominerende av barna som utsetter dem for dette. Informantene opplever ikke mobbing som et problem i barnehagen, fordi negative handlinger gjerne stoppes før det kan gå inn under forklaringen på mobbing, at et barn utsettes for negative handlinger over tid. Men informantene observerer hendelser som kan utvikle seg til mobbing hvis ingen griper inn for å stoppe dem. De negative handlingene som kan utvikle seg til mobbing, er tydeligst når barn skal samhandle med andre barn i leken, spesielt i rollelek.

5.3 Hva informantene ser på som viktig for å forebygge mobbing

Informantene ser på den indirekte mobbingen med utestegning fra leken som mest utbredt blant barn i barnehagen. For å forebygge mobbing mener de at det er viktig med *observante* og *tilstedeværende* voksne som griper inn i leken hvis det trengs. Informantene mener også at det er viktig at personalet opptrer som *gode rollemodeller* og utvikler *barns sosiale kompetanse* slik at de kan lykkes i det sosiale fellesskapet. I tillegg ser de på *samarbeid i personal- og foreldregruppen* som en vesentlig faktor i arbeidet med å forebygge mobbing.

5.4 Forslag til veien videre – bevisstgjøring og observasjon av barn i rollelek

Forslag til veien videre, er å bevisstgjøre overfor personalet og foreldrene i barnehagen, at det er i samhandling gjennom lek, at mobbing blant barn i barnehagealder gjerne oppstår. For å få dette til, vil jeg legge frem rapporten på personal- og foreldremøter, slik at de som ønsker det, gis mulighet til å lese den. Jeg er klar over at andre kan tolke dataen annerledes enn det jeg har gjort. Mine tanker om det, er at andres tolkninger kan bidra til nye diskusjoner og refleksjoner rundt ”fenomenet mobbing”, og dermed bidra til ny kunnskap og innsikt omkring temaet mobbing i barnehagen. I tillegg vil jeg fortsette å jobbe med undersøkelsen, ved å gjennomføre observasjoner av barn som er i rollelek, for å få et helhetsbilde av hvordan barn kan utøve makt over andre barn når de samhandler gjennom lek.

6.0 Litteraturliste

- Askland, L. og Sataøen, S. O. (2009). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst*. (2.utgave). Oslo, Gyldendal Norske Forlag.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. (5.utgave). Oslo: Gyldendals Norsk Forlag AS.
- Gulbrandsen, L. og Eliassen, E. (2013). *Kvalitet i barnehagen. Rapport fra en undersøkelse av strukturell kvalitet høsten 2012: (rapport nr 1/13)*. Oslo: NOVA – Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Hyrve, G. og Sataøen, S.O. (2006). *Samfunnsfag i førskolelærerutdanningen*. (3.utgave). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Kolle, T., Larsen, A. S. og Ulla, B. (2010). *Pedagogisk dokumentasjon – inspirasjon til bevegelige praksiser*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kunnskapsdepartementet (2011). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Lamer, K. (2002). *Du og jeg og vi to! Et rammeprogram for sosial kompetanseutvikling*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Larsen, A. K. og Slåtten M.V. (2010). *En bok om oppvekst*. (3. utgave). Bergen: Fagbokforlaget.
- Lillemyr, O. F. (2001). *Lek på alvor*. (2.utgave). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Manifest mot mobbing (2011-2014). Hentet 26.10.2013, fra http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/Manifestmotmobbing_20112014.pdf
- Midtsand, M. Monstad, B. og Søbstad, F. (2004). *Tiltak mot mobbing starter i barnehagen*. Trondheim: Dronning Mauds Minne, høgskolen for førskolelærerutdanning.
- Olweus, D. (2000). *Mobbing i skolen. Hva vi vet og hva vi kan gjøre*. Oslo: Gyldendal Norske forlag.
- Roland, E. (2007). *Mobbingsens psykologi. Hva kan skolen gjøre?* Oslo: Universitetsforlaget.

Rørnes, K. (2007). *Det motstandsdyktige "mobbeviruset". Hvordan utvikle en beredskap som virker i barnehage og skole?* Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.

Utdanningsdirektoratet. (2013). "Barns trivsel – Voksnes ansvar". Hentet 26.10.2013, fra <http://www.udir.no/Barnehage/Pedagogikk/Veiledere/Barns-trivsel---voksnes-ansvar/?read=1>

Vedlegg:**Vedlegg I – Invitasjonsbrev til barnehagene**

xxxxxxx

20.09.2013

Til Barnehagene

Forespørsel om tillatelse til å gjennomføre intervjuer av førskolelærere i barnehagen

Jeg er sisteårsstudent på førskolelærerutdanning ved høghskolen i Nesna. I den forbindelse skriver jeg min profesjonsoppgave i pedagogikk som er en del av avsluttende eksamen i faget. Hensikten med oppgaven er å få et innblikk i hvordan det er å gå ut i feltet og forske på et selvvalgt tema. Temaet jeg har valgt er ”mobbing i barnehagen”. Gjennom å forske på dette temaet håper jeg at jeg kan være med på å skape diskusjoner og refleksjoner rundt fenomenet mobbing i barnehagesammenheng, samt at jeg selv skal få kunnskap om hvordan forebygge mobbing i barnehagen. Problemstillingen min er: ”*Hvordan forstår førskolelærere ”fenomenet mobbing”, og hvordan forebygge mobbing i barnehagen?*”

For å få svar på min problemstilling ønsker jeg å intervjuer førskolelærere i barnehagen (styrer, ped.leder eller førskolelærere). Jeg har taushetsplikt i forhold til informasjon som jeg innhenter til oppgaven, og alle som bidrar vil være anonyme. Under intervjuet vil jeg bruke lydopptaker, i tillegg til at jeg kommer til å notere litt underveis. Spørsmålene jeg vil stille er godkjente av min veileder høghskolelektor Sølvi Thuv (st@hinesna.no), som er faglig ansvarlig i pedagogikk. Jeg har selv hovedansvaret for oppgaven, og svarene skal jeg analysere og drøfte i rapporten.

Resultatet av forskningen skal legges frem for klassen med lærer og sensor tilstede, den 9. desember 2013. Etter at jeg har mottatt karakter på oppgaven vil jeg makulere all informasjon som er innhentet.

Hvis det er noe dere lurer på kan jeg nås på tlf:, eller epost

Jeg håper på positiv respons fra dere.

XXXX

Sølvi Thuv

Student ved Høghskolen i Nesna

Faglærer i pedagogikk

Vedlegg II – Intervjuguide

Intervjuguide - «Mobbing»

- Presentasjon av meg selv, og hensikten med intervjuet.
- Forteller at jeg kommer til å bruke lydopptaker under intervjuet, i tillegg til at jeg kommer til å notere underveis.

Informant.....

1. Når tok du din utdanning?
2. Var mobbing i barnehagen et tema i din utdannelse?
3. Hvordan er du blitt oppmerksom på at mobbing kan forekomme i barnehagen? (egen erfaring/offentlige dokumenter)

Forståelse av fenomenet mobbing og forebygging av mobbing i barnehagen

4. Hva tenker du når du hører begrepet mobbing? (Kan du si litt om dette, gi en forklaring på mobbing)?
5. Hva tenker du om å benytte mobbebegrepet om hendelser i barnehagen? (Kan du si litt om dette)
6. Beskriv hvilken adferd i barnegruppen du opplever som bekymringsfull mtp. mobbing?
7. Hva vil du beskrive som mobbing blant barn i barnehagen?
8. I hvilke situasjoner i barnehagen opplever du at barn utsetter andre barn for negative handlinger?
9. Beskriv hva du ser på som viktig å fokusere på/arbeide med for å forebygge mobbing i barnehagen.
10. *Kommunen har gjennom å signere "manifest mot mobbing 2011 – 2014" forpliktet seg til å arbeide for gode oppvekst og læringsmiljøer med nulltoleranse for mobbing både i barnehage, skole og SFO. Hvordan opplever du at kommunen har inkludert din barnehage i dette arbeidet?*

Vedlegg III - Manifest mot mobbing i Nordland – kommunene som har signert

Manifest mot mobbing i Nordland

Det er 44 kommuner i Nordland

Kommuner som har signert manifest mot mobbing

1. Bodø
2. Narvik
3. Bindal
4. Sømna
5. Brønnøy
6. Vega
7. Leirfjord
8. Vefsn
9. Hattfjelldal
10. Nesna
11. Hemnes
12. Rødøy
13. Meløy
14. Gildeskål
15. Saltdal
16. Fauske
17. Sørfold
18. Steigen
19. Hamarøy
20. Tysfjord
21. Tjeldsund
22. Evenes
23. Røst
24. Flakstad
25. Vestvågøy
26. Vågan
27. Hadsel
28. Bø
29. Sortland
30. Andøy

http://www.regjeringen.no/upload/KD/Kampanjer/Manifest_mot_mobbing/2013/Manifest_mot_mobbing_Nordland.pdf

Vedlegg IV – Råmateriale

Spørsmål 8: I hvilke situasjoner i barnehagen opplever du at barn utsetter andre barn for negative handlinger?

Informant 2: "Jeg tenker jo at siden leken er førskolebarns aller viktigste agenda, så er det jo der vi ser det. Når det gjelder utestegning er det veldig ofte i frilek. Noe kan du jo se at på holdningene til barna. Det skjer noe med holdningen deres med en gang et spesielt barn nærmer seg leken. Å da har de på en måte bestemt seg at de må stenge ute med en gang."

Ekstraspørsmål: I hvilken lek observerer du mest utestegningen?

Informant 2: "Jeg ser det skjer spesielt i rolleleken. I leken tar de på seg roller, og her kan de rett og slett være flinke til å bruke rollene for rett og slett å henge ut andre. Da er det på en måte ikke de selv som gjør det, da er det rollen som gjør det. Barn som er sterke lekere som kanskje må ha med seg de som ikke er sterke lekere. De er flinke til å gi dem roller som de ikke er så betydelige, de får være en hund som ligger borte i kroken og bare være stille. De får sjelden lov til å være mamma eller pappa, de herre store rollene som du på en måte må håndtere ordentlig." Det blir en liten pause i pratingen, før informanten fortsetter

"Jeg har opplevd at barn har satt seg opp mot dem som bestemmer i leken. Men det er gjerne de barna som er litt aggressive, som ikke forstår samspillsreglene i leken. De kan gjerne gå inn i en konflikt, mens de stille barna de påtar seg gjerne en mindre rolle for det er helt ok, de får i hvertfall være med i leken".

Innspill fra meg: Ut fra hva du har sagt forstår jeg at det er i frileken du spesielt observerer at barn utestenges, og at det er spesielt i rolleleken dette skjer.

Informant 2: Ja det er det jeg opplever, og da må de voksne være observante når barna er i frilek. "Jeg har ofte hørt". Det er et uttrykk jeg ikke liker som blir sagt i barnehagen. "å de må få lov til å leke i fred, de leker så fint. Det kan være noe av det "værste" jeg hører. Det sier mye, i hvertfall hvis du ikke er tilstede. Hvis du står langt borte og bare hører at det er en lek der borte, og det er ikke høye stemmer ingen knuffing. Da er det fint. Det er ikke bra, veldig ofte kan det være at det blir sagt stygge ting til et av barna som voksne ikke får med seg. Så jeg mener at der det er barn, skal det alltid være voksne. Det er en kjempeviktig regel som vi har her i barnehagen. Der det er barn skal det være voksne, uten at vi trenger å bryte inn i leken. For det skal vi jo ikke hvis det ikke er nødvendig.